

Prilagođavanje poslovanja Jugoslovenske narodne armije tržišnim uslovima

Pukovnik dr *SRETEN ČUPIC*

Reforma ekonomskog sistema najznačajniji je deo svih društvenih reformi u Jugoslaviji, jer se u toj oblasti predviđaju najznačajnije i najobimnije promene. Širina zahvata promena odraziće se na gotovo sve oblasti rada i poslovanja Armije. Najvažnija prilagođavanja biće neophodna u sistemu planiranja i pripreme budžeta (gde se zahteva veća analitičnost i fleksibilnija metodologija planiranja), zatim u sistemu finansiranja (veća efikasnost i sigurnost), stambenoj reformi (otkup i pribavljanje stanova ličnim sredstvima) i sistemu snabdevanja Armije, gde promene treba izvesti radi maksimalnog korištenja pozitivnih tržišnih efekata. U tom domenu posebno je značajna transformacija vojnih ustanova koje posluju po sistemu dohotka i njihovo selektivno prevođenje na budžetski sistem poslovanja (remontni zavodi), odnosno potpuno osamostaljivanje kroz formu javnih ili društvenih preduzeća, sa određenim specifičnostima (ostale ustanove).

Na kraju, naglašava se potreba da se, s obzirom na sve veći razvoj funkcija menadžmenta, u okviru postojećeg školskog sistema, ili posebnim oblicima obrazovanja, osposobljava kadar za upravljanje složenim sistemima po kriterijumu ekonomske efikasnosti.

Problematika promena uslova u kojima će se JNA ubuduće razvijati i obavljati svoje zadatke s razlogom je predmet razmatranja na ovom skupu. Jer, uslovi će se u toliko promeniti da skoro ništa više neće biti kao ranije. Promene (koje su delom započete, a znatan deo se još uvek priprema) odnose se na dve fundamentalne oblasti razvoja i života našeg društva, tj. na ekonomski i politički sistem. Zbog visokog stepena uslovljenosti i međuzavisnosti tih društvenih oblasti jasno je da se radi o dve strane iste medalje, tj. o celovitim, sveobuhvatnim, dubokim i u mnogim aspektima radikalnim društvenim reformama. Međutim, i u tom kontekstu, reforma ekonomskog sistema čini najznačajniji deo svih društvenih reformi, jer se u toj oblasti predviđaju temeljne promene

odnosa, počev od karaktera svojine do odnosa u tekućoj proizvodnji i raspodeli.

Osnovi cilj ekonomskih reformi jeste postepeno smanjenje prevaziđene i zaostale privredne strukture i izgradnja moderne i dinamične privrede, zasnovane na potpunom funkcionisanju tržišta roba, kapitala i rada, i sposobne da preko slobodnog preduzetništva, na osnovu ravnopravnosti svih oblika svojine, pokrene oživljavanje privrednih aktivnosti (pre svega, otvaranjem novog investicionog ciklusa), a zatim dugoročno održava optimalan tempo razvoja zemlje na zdravim ekonomskim osnovama.

Promene u političkom sistemu zasnivaju se na osnovnom opredeljenju da se obezbede potpuna demokratska prava i slobode građana, uključujući i pravo na slobodu političkog organizovanja i udruživanja, što zapravo znači uvođenje političkog pluralizma višestranačkog tipa kao oblika političke organizacije društva. U skladu s tim, a polazeći od savremenih demokratskih i civilizacijskih dostignuća, takvo opredeljenje podrazumeva uspostavljanje i funkcionisanje pravne države u svim oblastima društvenog i ekonomskog života. U našim uslovima, s osloncem na temeljne odluke AVNOJ-a, to znači, barem prema predlogu amandamana na Ustav SFRJ i prema inicijativi Predsedništva SFRJ za donošenje novog ustava, uspostavljanje moderne i snažne federativne države, koja u oblastima koje joj se ustavom zemlje stave u nadležnost ima potpuni pravni subjektivitet i suverenitet. To je, dakle, država koja je u stanju da efikasno štiti ta demokratska i ekonomska prava građana, kao i društvenu zajednicu u celini. Ta opredeljenja u sprovođenju navedenih reformi podržala je JNA, svesna da je to put za savladavanje duboke društvene i ekonomske krize.

Centralna pozicija ekonomskih, u širem aspektu reformskih promena logična je posledica činjenice da je naš model integralne samoupravne organizacije društva, i u okviru njega sistem dogovorne ekonomije, svoju neefikasnost najpre i sa najtežim posledicama pokazao upravo na planu ekonomije. Ekonomska kriza je svoje ružno lice i počela da pokazuje ekstremnim pojavnim oblicima, kao što su inflacija, nezaposlenost, ekonomska nesigurnost i brzo siromašenje širokih slojeva stanovništva, od kojih su se neki našli na samoj ivici egzisten-

cijalnog minimuma. Stalno pogoršavanje osnovnih parametara krize i sve teže podnošenje njenih posledica vodilo je krupnim koracima ka socijalnim nemirima širih razmera i bujanju nacionalizma i separatizma. Takav, izrazito negativan razvoj situacije, naročito u 1989. godini, učinio je neodložnom potrebu (neki do tada postignuti rezultati stvorili su i povoljne početne uslove) da Savezno izvršno veće predloži, a Skupština donese celovit program ekonomske reforme, koji je stupio na snagu početkom 1990. godine. Mere koje se u okviru toga programa sprovode pokazuju uspeh (zaustavljanje inflacije, stabilnost i konvertibilnost valute, bolja snabdevenost tržišta, i slično), ali se, iako je to očekivano, pojavljuju i teškoće, među kojima su najizrazitije pad obima proizvodnje i finansijska nelikvidnost privrede i banaka. Nema, dakle, sumnje da je orijentacija vlade ispravna, da su mere dobre, ali sada reformu treba nastaviti, tj. preduzimati mere za oživljavanje i rast proizvodnje, uz zadržavanje stabilnog nivoa cena i kursa valute koji je do sada postignut. Mere koje je Savezno izvršno veće predložilo Skupštini SFRJ krajem juna ove godine usmerene su ka tim ciljevima. Zato, i pored ohrabrujućeg početka, više je nego jasno da će borba za reformu, za njeno dosledno sprovođenje radi obezbeđenja definitivnog pozitivnog zaokreta na zdravim ekonomskim osnovama, biti duga i da će zahtevati nove žrtve i odricanja. Ali, i nova znanja, savremeniju organizaciju, disciplinu i kontrolu svačijeg rada, a iznad svega doslednost i upornost da se istraje na tom kursu.

Prema tome, promene su tek počele i mnogi njihovi aspekti ispoljavaće se u nekoliko narednih godina. Među njima su najizrazitije one koje se događaju na tržištu, što, uz odgovarajuće pravne pretpostavke koje se stvaraju u okviru političkog sistema, konstituiše potpuno novi ekonomski ambijent za funkcionisanje svih privrednih subjekata, koji se četo uprošćeno naziva tržišnim uslovima privređivanja.

Nove tržišne uslove, pre svega, karakteriše mogućnost da ekonomski subjekti, u okviru poznatih pravila ponašanja koja postulira, garantuje i štiti pravna država, slobodno obavljaju privrednu aktivnost na jedinstvenom jugoslovenskom tržištu (ili, jedinstvenom privrednom prostoru), rukovodeći se, pri tom, prvenstveno svojim ekonomskim interesom. To pojednako važi za sve privredne subjekte, bez izuzetka. Dakle, za

svakog građanina, preduzeće ili drugu organizaciju, pa i za državu u svojstvu ekonomskog subjekta, a to znači i za Armiju. Naravno, država u tome ima neke specifičnosti, kao što su makroekonomska i druga opšta regulacija, ali tu država ne nastupa kao privredni subjekt u sistemu, već kao regulator sistema. Prema tome, sasvim je izvesno da se i Armija, kao ekonomski subjekt, mora prilagoditi tim novim uslovima, koji će vladati, pre svega, na tržištu, ali i potpuno novim odnosima u političkom sistemu.

Realno sagledavanje sadržine, karaktera i tempa promena uslova za nas u JNA veoma je značajno jer nam ukazuje na pravce i redosled poteza koje sami moramo povlačiti. U najopštijem, nama se u tom pogledu postavljaju tri krupna zahteva:

Pvo, moramo sagledati, što objektivnije, šta je od dosadašnjeg, neuspešnog ekonomskog sistema institucionalno i normativno ugrađeno u armijski mehanizam i šta još deluje na stari način. Jer, ubuduće, sve više će to postajati anahronizam i sve veća smetnja u funkcionisanju armije;

Drugo, (ili je to možda ipak pravo) moramo preduzeti sve da u svesti ljudi prevlada shvatanje o neizbežnosti radikalnih promena tih recidiva neuspešnog sistema;

Treće, sve te promene oko nas se događaju i počinju da deluju brzo. U takvim uslovima inertnost se odmah kažnjava ekonomskim gubicima i drugim negativnim posledicama. Zato se mora raščistiti sa svim inertnostima i otpočeti rad na promenama odmah. Treba raditi brzo i efikasno i držati korak sa promenama koje se događaju u okruženju i utiču na naš rad.

Širina zahvata reformskih promena, koje se najpre operacionalizuju na normativnom planu, a zatim, postepeno, prenose u određena područja praktičnog funkcionisanja ekonomskog i političkog sistema, po svemu sudeći, odraziće se na gotovo sve oblasti rada i poslovanja u Armiji. Zato će i proces našeg prilagođavanja teći istim redosledom, tj. prvo moramo usaglašavati i prilagođavati normativna rešenja (zakonska i podzakonska akta), a onda proveravati ta rešenja kroz praksu i, na osnovu toga, usavršavati ih i poboljšavati. To će biti vremenski, dug proces, koji bismo morali i sadržinski i dinamički programirati. Dakle, staviti pod potpunu kontrolu i upravljati njime.

Najizrazitije potrebe za promenama biće u sledećim područjima armijskog poslovanja:

1. planiranju i finansiranju;
2. životnom standardu pripadnika JNA, pri čemu stambeno obezbeđenje ima prioritet;
3. materijalnom obezbeđenju razvoja i redovne delatnosti JNA, u kojoj se ističu tri relativno zaokružene celine:

a) opremanje JNA naoružanjem i vojnom opremom, sa celokupnim kompleksom problematike rada i funkcionisanja sistema naučnoistraživačkog i razvojnog rada u oblasti naoružanja i vojne opreme i funkcionisanja vojne industrije kao proizvodnog sistema;

b) radovi i usluge koje obavljaju specijalizovane ustanove JNA, tj. sistem poslovanja po principu sticanja i raspodele dohotka, i ustanove koje posluju u okviru tog sistema, i

c) obezbeđenje svih ostalih materijalnih potreba JNA, tj. sistem snabdevanja, koji funkcioniše izvan navedenih oblasti.

1. *Planiranje*, i na osnovu toga, koncipiranje i donošenje budžeta odvijace se u budućem pluralističkom, višestranačkom sistemu. Pitanja razvoja Armije, kroz procedure razmatranja planova i donošenja budžeta, biće predmet pažljivog proučavanja u strankama i, prema stranačkim političkim programima, predmet međustranačnog sporenja ili dogovaranja. To samo može značiti da će se procedura donošenja tih dokumenata u Skupštini SFRJ znatno usložiti, što će zahtevati sve detaljnija, argumentovanja i ubedljivija obrazloženja. Zbog toga će se morati znatno poboljšati mogućnosti analitičkog rada, kako u organizacionom, tako i u funkcionalnom smislu. Za dobar analitički rad uslov je dobra informaciona osnova, a to je, pre svega – knjigovodstvo.

Jugoslovenska narodna armija ima dva savremena, kompjuterizovana knjigovodstvena sistema; sistem finansijskog i sistem materijalnog knjigovodstva. Oba, međutim, imaju neke funkcionalne nedostatke, koje treba otkloniti.

U finansijskom knjigovodstvu treba obezbediti da se, pored evidentiranja stanja i kretanja novčanih sredstava, efikasnije prati vrednost imovine kojom JNA raspolaže i registruju promene te vrednosti. Jer, u budućim tržišnim uslovima, u kojima će se morati raditi sa mnogo više računice, bez kvalitetnijih podataka se u tome neće uspeti. Zato se

moraju preduzeti mere da se sistem finansijskog knjigovodstva osavremeni i usavrši, a u nekom razumnom roku i do kraja funkcionalno prilagodi novim potrebama.

Sistem materijalnog knjigovodstva je izuzetno složen, i s organizacijskog i s funkcionalnog stanovišta, a osnovni mu je zadatak da evidentira stanje i kretanje materijalnih sredstava u fizičkom obliku. U nekim aspektima i on ima funkcionalne i organizacijske nedostatke, koji će se, upravo sada, nakon izvršenih opita, uglavnom otkloniti. Međutim, obezbeđenje nomenklature za sva materijalna sredstva je i dalje aktuelna potreba, od koje zavisi efikasno funkcionisanje tog sistema. Iako je rešavanje navedenih problema već pokrenuto, novi uslovi u kojima ćemo se naći zahtevaju da se ti poslovi ubrzaju i sistem što pre dovede do potpune funkcionalnosti.

Problemi u obe te oblasti bili su uočeni i u više navrata razmatrani. U opštim uslovima u kojima se razvijao sistem poslovanja JNA ta pitanja nisu dobijala odgovarajući značaj, odnosno prioritet. Međutim, u novim uslovima ona su postala izuzetno značajna.

U sistemu finansiranja prilagođavanja će biti neophodna u dva osnovna područja. Pre svega, mora se obezbediti stabilnost i sigurnost finansiranja JNA iz budžeta federacije. U toj oblasti postoje precizno definisani stavovi JNA, koji su već u opticaju u vezi sa promenama postojećih ustavnih rešenja (predlog SIV-a) i izradom novog ustava SFRJ. Ukoliko se prihvate ti predlozi rešenja, biće stvorena osnovna pretpostavka da se i Armija u celini, kao institucija, na tržištu ponaša tržišno. U protivnom, to će izazvati još veće teškoće.

Nakon usvajanja novih ustavnih odredaba valja se odmah angažovati da se odgovarajućim zakonima uspostave efikasni mehanizmi (pozajmice, krediti i sl.) putem kojih će se uspešno neutralisati nepovoljni efekti cikličnih kolebanja priliva sredstava, koja se, i pored dobre kompozicije budžetskih izvora, ne mogu izbeći.

Drugi deo potrebnih prilagođavanja odnosi se na mehanizam redistribucije sredstava (ili finansijskog snabdevanja jedinica i ustanova JNA) i njihove realizacije na tržištu. Naši sadašnji mehanizmi, koji su dosta kruti i inertni, neće se dovoljno pokazati povoljnim za tržišne uslove, posebno sa stanovišta iskorišćavanja pozitivnih efekata koje tržište pruža

(razne vrste bonifikacija i drugih ušteda po osnovu urednog izmirivanja finansijskih obaveza). Za iskorišćavanje tih efekata potrebni su mehanizmi kojima se može ostvariti brz manevar sredstvima po celom tržišnom prostoru, kao i mogućnost brze koncentracije sredstava ako tržišni uslovi to zahtevaju, odnosno gde omogućavaju ostvarenje najvećih efekata. To se može postići, pre svega, smanjivanjem broja isplata (gde se, inače, sredstva moraju imati na depozitu), kao i sažimanjem (smanjenje broja) tokova plaćanja. Na primer, da se sva plaćanja, koja su karakteristična po velikim iznosima (isplate za isporučena sredstva naoružanja i vojne opreme, druge krupne opreme, građevinske objekte, lične dohotke, i drugo) plaćaju sa jednog mesta i preko jednog kanala.

Za takve mehanizme treba iskoristiti Narodnu banku Jugoslavije, odnosno Vojni servis i njegov potencijal znatno više uključiti u sistem finansiranja Armije. Stoga bi Vojni servis trebalo brzo osposobiti za neke poslove za koje već sada ima organizacijsko-tehničke i zakonske pretpostavke. To su, pre svega, tekući računi za lične dohotke (koje sada vodi Poštanska štedionica), što bi omogućilo da se značajna sredstva po osnovu pozitivnog salda tih računa direktno uključe u njegov potencijal, namenska štednja za stambenu izgradnju, a pod određenim uslovima Vojni servis se može baviti i klasičnom štednjom građana (AVL, GL i vojni penzioneri), čime bi se umnogome mogao ojačati potencijal te finansijske ustanove. Za poslove koje radi za vojnu industriju i ostalu privredu Vojni servis bi trebalo organizovati kao i sve druge banke.

2. *U oblasti životnog standarda* opsežne promene i prilagođavanja su već započeti mnoštvom aktivnosti na pripremi stambene reforme, za koju je pripremljena osnovna regulativa. Zakon se već nalazi u proceduri, a sva rešenja su zasnovana na tržišnim uslovima, specifičnim potrebama JNA, odnosno potrebama pripadnika JNA, koje proizilaze iz specifičnosti obavljanja vojne službe.

3. *Materijalno obezbeđenje JNA*, u celini, ostvaruje se na tržištu, i zbog toga u toj oblasti mora doći do najobimnijih promena i prilagođavanja sistema. Pri tome su veoma važne dve stvari:

Prvo, za JNA, kao veliki i dobro organizovani sistem, tržišni ambijent je povoljniji nego bilo koji drugi. Za razliku

od mnogih drugih sistema u zemlji, Armija se i u uslovima podeljenog tržišta i zatvorenih nacionalnih ekonomija objektivno ponašala kao da se radi o jedinstvenom tržištu, tako da je stekla određena iskustva koja će sada biti veoma korisna. Zato ima određenu prednost i lakše će se prilagoditi novim uslovima nego drugi veliki sistemi u Jugoslaviji.

Drugo, svaka vojska, pa i naša armija, pojavljuje se na tržištu uglavnom kao kupac, i to posebne vrste, tzv. veliki kupac. Strukturom i obimom svojih potreba armija snažno utiče na fizionomiju tražnje, a budući da se proizvođači trude da prvenstveno zadovolje velike kupce, koji čine okosnicu tržišta, oni ponudu prilagođavaju takvoj tražnji, što znači da armija preko tržišta snažno utiče na obim i strukturu proizvodnje. Osim toga, svojim specifičnim standardima, armijske potrebe snažano utiču na podizanje nivoa kvaliteta proizvoda, kao i na stalno kreiranje novih proizvoda, što za svaku privredu ima prvorazredni značaj. Zbog tih osobina, kao i činjenice da su vojne potrebe relativno stabilne na duži rok i da je armija po pravilu dobar partner koji svoje ugovorne obaveze (posebno one o plaćanju) ispunjava pravovremeno i sigurno, ona na tržištu može da koristi mnoštvo raznih olakšica, povlastica i drugih pogodnosti putem kojih se ostvaruju direktne ekonomske koristi, počev od efekata ekonomije obima i dugoročnih aranžmana, pa sve do klasičnih bonifikacija, rabata i sličnih stimulansa.

Naravno, sve se to uglavnom odnosi na tržište standardnih proizvoda. Za specifične „robe“, kao što je naoružanje i vojna oprema, važe i specifična pravila. Problemi opremanja JNA tom „robom“ na „tržištu“ i, u vezi s tim, tržišno prilagođavanje vojne industrije dosta su složeni. Za njihovo rešavanje potreban je sasvim specifičan analitički pristup interdisciplinarnog karaktera, jer su podjednako u interakciji vojnostrategijski, naučnoistraživački i razvojni, tehničko-tehnološki i ekonomski činioci. Taj problem je „pred vratima“, i toliko je akutan da se njegovo rešavanje ne može odlagati bez velikih negativnih posledica.

Za obavljanje određenih zadataka u oblasti pozadinskog obezbeđenja i životnog standarda svojih pripadnika Armija je dosta davno formirala posebne ustanove, za koje kreira specifičan način poslovanja. Sistem je poznat kao poslovanje

po principu sticanja i raspodele dohotka, a ustanove koje rade po tom sistemu kao dohodovne ustanove. Sam naziv i sistema i tih ustanova dovoljno jasno govori na kakvim je teorijskim postavkama taj sistem uspostavljen i u kakvim se opštim društvenim uslovima tako dugo održavao. Naime, nastao je pod uticajem teze da će se u takvom sistemu poslovati ekonomski efikasnije, jer će ljudi u njemu biti stimulisani da bolje koriste sredstva rada i, uopšte, da će se više koristiti pozitivni efekti relativne samostalnosti i samoupravljanja. Tim je prećutno prihvaćena i teza da je budžetski način poslovanja po svojoj prirodi ekonomski neefikasan, štaviše – da je u budžetskom sistemu i dozvoljena ekonomska neefikasnost.

U dugom, skoro tridesetogodišnjem periodu, taj sistem se funkcionalno razvijao i usavršavao, a mreža ustanova koje po njemu posluju širila se i povećavala. Prema podacima iz završnih računa, u 1989. godini bilo je 39 takvih ustanova, sa više od 27.000 zaposlenih, što znači da se zaista radi o velikom i složenom sistemu i sa organizacijskog, i sa funkcionalnog stanovišta.

Karakteristično je da deo tih ustanova (22 ustanove, sa oko 18.000 zaposlenih) obavlja usluge Armiji kao instituciji. U okviru toga, neke od njih neposredno utiču na borbenu gotovost jedinica (remontni zavodi), a ostale obavljaju radove i usluge u oblasti građevinarstva, štamparske usluge i snimanje filmova, a jedna se bavi poljoprivrednom proizvodnjom. Drugi deo (17 ustanova, sa oko 9.000 zaposlenih) pruža usluge pripadnicima JNA kao pojedincima, i to u oblasti odmora i rekreacije, ugostiteljstva, društvene ishrane, održavanje stanova i obezbeđenja odeće za aktivni sastav, trgovinske usluge, i drugo.

Osnovna karakteristika tog sistema jeste poslovanje tih ustanova kao privrednih organizacija odgovarajućeg tipa, sa određenim stepenom samostalnosti, ali i sa značajnim ograničenjima, a sve zajedno striktno u organizacijskim okvirima Armije. To zapravo znači, i pravno i faktički, da su te organizacije za sve izvan JNA vojne ustanove kao i sve druge, a samo u okviru JNA to su privredne organizacije. To još znači da su njihovi poslovni rezultati (dohodak, dobit, gubitak, i slično) relevantni samo unutar JNA, tj. unutar sredstava za njeno finansiranje. Jer, na primer, prema propisima koji

regulišu to poslovanje, eventualno iskazani gubitak pokriva se iz sredstava za finansiranje Armije. Zbog toga se u praksi skoro redovno događa da se u toku godine preduzimaju razne intervencije (korekcije cena i slično) da bi se izbeglo da neke od njih na kraju godine iskažu gubitak.

Poslovanje tih ustanova, još od njihovog osnivanja pratile su kontroverze, počev od pitanja jesu li njihove usluge zaista jeftinije i povoljnije, do statusa zaposlenih, njihovih prava u stambenom obezbeđenju, ličnim dohocima itd. Komparativne analize koje bi odgovorile na ta pitanja nisu rađene, ali uglavnom nije sporno da su sve one imale iste probleme i slabosti koje su karakteristične i za takve organizacije izvan Armije. Tu spadaju: neusklađenost kapaciteta (najčešće su predimenzionisani), prezaposlenost, prerazvijena i skupa opšta režija (u smislu odnosa proizvodnih i neproizvodnih radnika), akutni nedostatak obrtnih sredstava, minimalna akumulativna i reproduktivna sposobnost, i drugo. Zbog toga one uglavnom posluju na ivici rentabiliteta i pored toga što koriste mnoge olakšice (od delimičnog korišćenja besplatne vojničke radne snage do oslobađanja od plaćanja zakupnina za poslovni prostor, a na određenim lokacijama i od plaćanja struje, vode, grejanja, i slično).

Zbog svega toga, u uslovima kada će se cela JNA značajno smanjivati i, zbog racionalnosti, transformisati i pripremiti za rad u tržišnim uslovima, organizacioni i ekonomski položaj tih ustanova u armijskom mehanizmu postaje prvorazredno pitanje. Sasvim je izvesno da se ni takav sistem poslovanja, ni te ustanove u njemu ne mogu održati u okvirima tržišnih odnosa, jer se ni JNA, ni te ustanove ne mogu ponašati potpuno tržišno. Dakle, promene su neminovne, ali da se ne bi napravile nove greške i promašaji neophodne su pažljive analize i svestrana razmatranja pre preduzimanja nekih konkretnih koraka. Za prilagođavanje postoje razne mogućnosti, ali je, po mnogim mišljenjima, povoljnije rešenje da se deo tih ustanova, tj. one čije usluge nisu neposredno značajne za bojevu gotovost jedinica, transformiše u javna ili društvena preduzeća koja će svoje odnose sa JNA regulisati ugovorima.

Kapacitet drugog dela tih organizacija (uglavnom remontni zavodi) treba striktno odrediti prema potrebama JNA i prevesti ih na budžetski sistem poslovanja, tj. neposredno u

sistem vojnog organizovanja na principu odnosa subordinacije, u kojima treba da se ostvaruje odgovornost za organizaciju tih poslova i njihovo obavljanje prema potrebama vojne organizacije.

Sprovođenjem takvih promena veoma brzo bi bile raščišćene sve kontroverze o tome sistemu.

Slična je situacija i kada se radi o efektima koji se postižu poljoprivrednom proizvodnjom na vojnim ekonomijama. I tu su potrebne ozbiljnije analize, pre svega sa stanovišta njihove korisnosti za Armiju. No, i bez tih analiza, neke stvari mogu biti odmah jasne. Pod uslovom da jedinice i ustanove u Armiji znaju da se bave poljoprivrednom proizvodnjom isto tako dobro kao poljoprivredne organizacije ili individualni poljoprivrednici (u šta je teško poverovati), jedini činilac koji omogućava da proizvodi sa vojnih ekonomija budu jeftiniji jeste besplatna vojnička radna snaga. Svi ostali imputi bi morali biti isti. Zato je veliko pitanje šta se u tom slučaju dobija a šta gubi, potovo ako se u račun uključe i ulaganja za građevine, opremu i drugo.

Zato bi trebalo objektivno sagledati problem i raskidati sa sistemom čiji ekonomski efekti u najmanju ruku nisu dokazani. Tim pre što ćemo smanjivanjem JNA imati sve manje vojnika slobodnih za poljoprivrednu proizvodnju. Zato bi, možda, sve to trebalo svesti na ono sa čim se i počelo, tj. na povrtnjake na karaulama i udaljenim skladištima, gde se usput, bez posebnih troškova, može othraniti i neka životinja, što bi vojnici radili dobrovoljno i u slobodno vreme, više radi rekreacije. A velike poljoprivredne komplekse mogli bi davati u zakup poljoprivrednicima, što bi možda obezbedilo iste efekte, ali bez posebnih ulaganja i organizacionih napora.

Jugoslovenska narodna armija je već stekla određena iskustva u snabdevanju, a službe koje se bave nabavkama uglavnom su i organizovane za tržišne uslove. Sada je neophodno obezbediti dobre informacije o obimu i strukturi potreba da bi se, na osnovu toga, ukрупnjavanjem nabavki i orijentacijom na dugoročne aranžmane, maksimalno iskoristila pozicija velikog kupca na tržištu. Budući da će se u zemlji sve više razvijati funkcija menadžmenta, neophodno je preduzeti mere da se u okviru postojećeg školskog sistema, a i drugim oblicima obrazovanja, osposobljavaju određeni profili kadrova

za poslove upravljanja složenim sistemima po kriterijumu ekonomske efikasnosti. Takav kadar će biti sve potrebniji ne samo u nabavnim službama, već svuda gde se donose odluke čije će izvršenje pretežno zavisiti od toga da li su ekonomski prihvatljive ili ne.

SUMMARY

ADAPTATION OF FUNCTIONING OF THE YUGOSLAV PEOPLE'S ARMY TO MARKET CONDITIONS OF THE YUGOSLAV ECONOMY

The reform of the economic system of the country is the most significant part of all reforms in the Yugoslav society, because in this domain are foreseen fundamental and most comprehensive changes. The scope and extent of these changes will reflect on almost all fields of work and functioning of the Yugoslav People's Army. The most significant adaptations will be necessary in the system of planning and preparation of the budget (where a wider and more analytical approach and a more flexible planning methodology will be demanded), in the system of financing (greater efficiency and reliability), in the field of housing (buying out of already used flats and acquisition of flats with own funds of their users), and in the system of supply of the YPA, where the changes should be effected with the aim of maximum utilization of positive results of the functioning of the market economy. Of a particular significance in this domain is the transformation of military institutions that function on the profit principle, and their selective switching over to the budget system of work (overhauling plants) or their becoming completely self-supporting in the form of public or socially owned enterprises, with certain specificities (other military economic institutions and organizations).

In the closing part of the article, the author stresses, in view of the increasing development of management functions, the need for capacitation of personnel, within the framework of the existing training and education system, for operating and controlling the complex systems, with their applying the criterion of economic efficiency.

RÉSUMÉ

L'AJUSTEMENT DE L'ECONOMIE DE L'APY AUX CONDITIONS DU MARCHÉ

La réforme du système économique représente la partie la plus importante de toutes les réformes sociales en Yougoslavie, car c'est dans ce secteur qu'on prévoit que les changements seront les plus profonds et les plus amples. La portée des changements se répercutera sur presque tous les domaines du travail

et de l'économie de l'APY. Les ajustements les plus importants seront inévitables au niveau de la planification et du budget (où la méthodologie de planification devra être plus analytique et souple), en matière de finances (plus d'efficacité et de sécurité), dans le domaine de la réforme de l'habitat (achat de logements par des moyens propres) et au sein du système d'approvisionnement de l'Armée, les changements devant être faits dans le sens d'une exploitation maximale des effets positifs du marché. Dans ce domaine un intérêt tout particulier revient à la transformation des institutions militaires qui ont adopté le système de revenu dans leur fonctionnement; importante est aussi leur organisation par voie sélective suivant le type budgétaire de l'économie (unités d'entretien et de services) pour les rendre entièrement indépendantes sous formes de sociétés publiques ou du secteur socialisé avec toutes leurs spécificités (autres institutions).

A la fin de l'article, étant donné l'important essor des fonctions du management, l'auteur souligne la nécessité de former les cadres de direction de systèmes complexes suivant le critère d'efficacité économique, dans le cadre du système scolaire existant ou dans des établissements de formation spécialisés.

РЕЗЮМЕ

ПРИСПОСОБЛЕНИЕ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ ЮНА К РЫНОЧНЫМ УСЛОВИЯМ

Реформа экономической системы – это самая значительная часть всех общественных реформ в Югославии, ибо в этой области предусматриваются основательные и самые объемистые изменения. Последствия этих изменений скажутся на почти всех областях деятельности и хозяйствования ЮНА. Самые значительные приспособления будут необходимы в системе планирования и подготовки бюджета (где требуются большая аналитичность и более гибкая методология планирования), потом в системе финансирования (большая эффективность и надежность), жилищной реформе (выкуп и приобретение жилья собственными средствами) и в системе снабжения армии, где изменения надо проводить, исходя из необходимости максимального использования положительных рыночных эффектов. В этой области особое значение имеет преобразование военных учреждений, работающих по системе дохода, и их селективный переход на бюджетную систему хозяйствования (ремонтные заводы), вернее, на полную самостоятельность через форму публичных или общественных предприятий, обладающих определенной спецификой (остальные учреждения).

В конце подчеркивается необходимость, учитывая все увеличивающуюся функцию менеджмента, в рамках существующей учебной системы или отдельных форм образования подготавливать кадры, нужные для управления сложными системами по критериям экономической эффективности.